

**КЫРГЫЗ-ТҮРК “МАНАС” УНИВЕРСИТЕТИ
КООМДУК ИЛИМДЕР ИНСТИТУТУ
ТҮРКОЛОГИЯ БАГЫТЫ**

**“МАНАС” ЭПОСУНДАГЫ ЖАНЫБАР АТТАРЫ МЕНЕН КУРУЛГАН
ЭПИТЕТТЕРГЕ ТИЛДИК-МАДАНИЙ АНАЛИЗ**

(МАГИСТРИК ДИССЕРТАЦИЯ)

Жакшылык БИНТЫМАК УУЛУ

БИШКЕК-2018

**КЫРГЫЗ-ТҮРК МАНАС УНИВЕРСИТЕТИ
КООМДУК ИЛИМДЕР ИНСТИТУТУ
ТҮРКОЛОГИЯ БАГЫТЫ**

**“МАНАС” ЭПОСУНДАГЫ ЖАНЫБАР АТТАРЫ МЕНЕН КУРУЛГАН
ЭПИТЕТТЕРГЕ ТИЛДИК-МАДАНИЙ АНАЛИЗ**

(МАГИСТРДИК ДИССЕРТАЦИЯ)

Жакшылык БИНТЫМАК УУЛУ

**Илимий жетекчи
PhD док., доц.м.а., Нурдин УСЕЕВ**

БИШКЕК 2018

КЫСКАЧА МАЗМУНУ

Даярдаган : Жакшылык Ынтымак уулу

Университет : Кыргыз-Түрк —Манас университети

Багыты : Филология (Түркология)

Иштин даражасы : Магистрдик диссертация

Беттердин саны : xviii+184

Бүтүргөн жылы : 17/10/2018

Илимий жетекчиси : ф. PhD д. доц.м.а., Нурдин Усеев

“МАНАС” ЭПОСУНДАГЫ ЖАНЫБАР АТТАРЫ МЕНЕН КУРУЛГАН ЭПИТЕТТЕРГЕ ТИЛДИК-МАДАНИЙ АНАЛИЗ”

Диссертациялык иш киришүүдөн, үч бөлүмдөн, корутундудан, түрк тилиндеги кыскача мазмунан жана колдонулган адабияттардын тизмесинен турат.

Киришүү бөлүмүндө —Манас|| эпосунун тилдик өңүттөн изилдениши, илимий иштин темасы, анын актуалдуулугу, практикалык мааниси, колдонулган методдор жана негизги булактар тууралуу жалпы маалымат берилди.

1-бөлүмүндө —Манас|| эпосу тууралуу жалпы маалымат берилип, эпостун кагаз бетине түшүрүлүшү, басмадан чыгышы, изилдениши, манасчылар жана алардын варианттары сыяктуу маселелер каралды.

2-бөлүмүндө изилдөөнүн теориялык негиздери каралып, эпитет жана алардын түрлөрүнө, тактап айтканда, туруктуу жана мүнөздөмө эпитеттерге, эпитеттик салыштыруулар менен белгилерге көңүл бурулуп, аны менен катар метафора, метафоралык эпитет, салыштыруу, лингвомаданият, антропоцентристик парадигма тууралуу маалымат берилди.

3-бөлүмүндө —Манас|| эпосунун үч вариантынын (С.Орозбаков, С.Каралаев, Ж.Мамай) —Манас|| бөлүгүнүн текстери менен толук таанышылып чыгып, андагы жаныбар аттары менен курулган туруктуу эпитеттердин, эпитеттик салыштыруулар менен белгилердин колдонулушун жана таралуу жыштыгын аныкталып, салыштырылып, аларга тилдик-маданий анализ жүргүзүлдү.

Жыйналып алынган факты-материалдар кыргыздардын жана башка түрк элдеринин тарыхы, маданияты, каада-салты жана дүйнө таанымы менен байланышта каралып, эпитеттердин негизги объектисине айланган жаныбарлардын кыргыз элинин жана жалпы түрк элдеринин тарыхындагы, каада-салтындагы, жашоо-турмушундагы ордун, ыйыктыгын, символикалуулугун аныктоого аракет жасалды.

Жогорудагыдай процесстер аткарылган соң тема боюнча жыйынтыктарыбыз, тактоолорубуз, сунуштарыбыз корутунду бөлүмүндө берилди.

Иштин соңунда колдонулган адабияттардын тизмеси алфавиттик негизде көрсөтүлдү.

Ачкыч сөздөр: —*Манас* // эпосу, С.Каралаев, С.Орозбаков, Ж.Мамай, вариант, жаныбарлар, туруктуу эпитеттер, эпитеттик салыштыруулар, эпитеттик белгилер, чагылдыруу, түрк элдери, символ, мифология, маданият ж.б. 13

ÖZ

Yazar : CakÇılık INTIMAK UULU

Üniversite : Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi

Anabilim Dalı : Türkoloji

Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi

Sayfa Sayısı : xviii+184

Mezuniyet Tarihi :17/10/ 2018

Tez Danışmanı : Yard.Doç. Dr. Nurdin USEEV

“MANAS” DESTANINDAKİ HAYVAN ADLARIYLA KURULAN EPİTETLERİN KÜLTÜREL-DİLBİLİMSEL AÇIDAN İNCELEMESİ”

Tezimiz Giriğten, Üç Ana Bölüm, Sonuç, Türkçe Özet ve Kullanımı Edebiyatların Listesinden oluşmaktadır.

Giriğ bölümünde _Manas‘ destanının dil açısından araştırıldığı, tezin konusu, güncelliği, pratik önemi, kullanılan yöntemler ve kaynaklar hakkında genel bilgi verildi.

1. Bölümünde _Manas‘ destanı hakkında genel bilgi verildi ve destanın kağıda alınması, yayınlanması, araştırılması, manasçılar ve onların varyantları gibi meseleleri inceledik.
2. Bölümünde araştırmanın teorik unsurlarına bakıldı. Epitet ve onların çeğitleri, yani daimi epitet, epitetli karğılaştırma ile epitetli belirtiler incelendi. Yanı sıra metafora (mecaz), mecazi epitet, karğılaştırma, kültürel dilbilimi ve insanmerkezli paradigmlar hakkında bilgiler verildi.
3. Bölümünde _Manas‘ destanının üç varyantının (S.Orozbekov, S.Karaliev, C.Mamay) _Manas‘ bölümünün metinlerini bağıtan sona kadar okuyup, ordaki hayvan adlarıyla yapılan epitetlerin, epitetli karğılaştırma ile epitetli belirtilerin kullanılmasının yoğunluğu belirlenerek, onlar dilsel kültürel açıdan incelenerek Kırgızların ve diğerk Türk halklarının tarihi, kültürü, gelenekleri ve dünya görüşleriyle bir bağlantı altında 14 bakıldı. Ve epitetlerin yapımında önemli rol oynayan hayvanların Kırgızların ve diğerk Türk halklarının tarihindeki, geleneklerindeki, hayatındaki yeri, kutsallığı, neleri sembolize ettikleri araştırılmaya çaba harcandı.

Yukarıdaki gibi süreçlerden sonra iğlediğimiz konu hakkında sonuçlarımıza, düzeltmelerimize ve önerelerimize sonuç bölümünde yer verildi.

Çalışmanın sonunda kullanılan edebiyatların listesi alfabe düzenine göre gösterildi.

Anahtar kelimeler: —*Manas*// *destanı, S.Karalaev, S.Orozbekov, C.Mamay, varyant, hayvan, daimi epitetler, epitetli karşılaştırmalar, epitetli belirtiler, yansıtma, Türk halkları, sembolize, mitoloji, kültür* v.b. 15

АБСТРАКТ

Автор : Жакшылык Ынтымак уулу

Университет : Кыргызско-Турецкий университет —Манас

Направление : Филология (Тюркология)

Тип диссертация : Магистрская диссертация

Количество страниц : xviii+184

Год окончания : 17/10/2018

Научный руководитель : д.фил.н., и.о.доц. Нурдин Усеев

“ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПОСТРОЕННЫЙ ИЗ ЭПИТЕТА С ИМЕНАМИ ЖИВОТНЫХ ЭПОСА “МАНАС”

Диссертационная работа состоит из вступления, трех частей, заключения, краткого содержания на турецком языке, а также списка использованной литературы.

Во вступительной части дана общая информация об исследовании эпоса —Манас|| с лингвистической точки зрения, научной теме работы, ее актуальности, практическом значении, использованные методы, а также об основных источниках.

В первой части приведен общий обзор эпоса —Манас|| . Там рассмотрены проблемы печати эпоса на бумаге, издание, исследование, манасчи и их варианты.

Во второй части рассмотрены теоретические основы исследования, эпитет и их виды, а именно постоянные и описательные эпитеты, сравнительные эпитеты и значения. А также дана информация о метафоре, метафорическом эпитете, сравнении, лингвокультура, антропоцентрическая парадигма.

В третьей части диссертации освещен эпос —Манас|| в трех вариантах (С.Орозбаков, С. Каралаев, Ж Мамай) с текстами части —Манас|| , с постоянными эпитетами с названиями животных, сравнительными эпитетами, использованием знаков и определена волна их распространения, проведена лингво-культурологический анализ. Собранные факты-материалы рассмотрены в совокупности с историей, культурой, традициями, а также мирознаниями кыргызского и тюркских народов, а также выяснено, как животные превратились в основной объект эпитетов в истории, традициях, быта, святости, символики кыргызского и всех тюркских народов.

После проведения подобных процессов, в заключительной части даны итоги, пояснения, предложения.

В конце работы список использованной литературы дана в алфавитном порядке.

Ключевые слова: —Манас|| эпосу, С.Каралаев, С.Орозбаков, Ж.Мамай, вариант, животные, постоянные эпитеты, сравнительные эпитеты, эпитетные знаки, отражать, тюркские народы, символ, мифология, культура и др. 17

ABSTRACT

Author : Zhakshylyk YNTYMAK UULU

University : Kyrgyz-Turkish Manas University

Department : Turkology

Type of thesis : Master degree Thesis

Number of Pages : xviii+184

Graduation Date :17/10/2018

Scientific Supervisor : PhD dr. Nurdin USEEV

LINGUISTIC AND KULTURAL ANALYSIS OF EPITHETS PRESENTED IN THE OF ANIMALS IN THE “MANAS” EPIC

The thesis consists of an introduction, three parts, a conclusion, a summary in Turkish, and a list of references.

The introductory part gives general information on the study of the Manas epic from the linguistic point of view, the scientific theme of the work, its relevance, practical significance, the methods used, and also the main sources.

The first part gives an overview of the epic Manas. There discussed the problems of printing an epic on paper, publishing, research, manaschi and their variants.

In the second part the theoretical bases of the study considered the epithet and their types, namely constant and descriptive epithets, comparative epithets and meanings. And also information is given about metaphor, metaphorical epithet, comparison, linguo culture, anthropocentric paradigm.

The third part of the thesis covers the epic Manas in three variants (S.Orozbekov, S.Karalayev, Zh. Mamai) with the texts of the "Manas" part, with permanent epithets with animal names, comparative epithets, use of signs and a wave of their distribution, linguistic and cultural analysis. The collected facts-materials were considered in conjunction with the history, culture, traditions, as well as the world-views of the Kyrgyz and Turkic peoples, and also found out how animals became the 18 main object of epithets in the history, traditions, life, holiness, symbols of the Kyrgyz and all Turkic peoples.

After carrying out similar processes, the final part gives the results, explanations, suggestions.

At the end of the work, the list of references is given in alphabetical order.

Key words: "Manas" epic, S.Karalayev, S.Orozbekov, J.Mamay, variant, animals, permanent epithets, comparative epithets, epithets, reflect, Turkic peoples, symbol, mythology, culture, etc.